

1. Будник. Дело всей жизни / Авт.-сост.: В. Д. Ткаченко, А. Я. Стеценко, А. Э. Кашанов, З. Д. Будник. – Днепропетровск: АРТ-Пресс, 2013. – 586 с. 2. Генеральный конструктор. Книга о В. Ф. Уткине / Предс. ред. совета Н. А. Анфимов. – Королёв: «РИНФО» – ЦНИИмаш, 2003. – 512 с. 3. Губарев В. Южный старт: [Беседы с академиком Российской АН В. Ф. Уткиным о космосе] / Владимир Губарев // Наука и жизнь. – 1998. – № 2. – С. 48–56. 4. Дегтярев О. В., Новиков О. В. Генеральный конструктор ракетно-космической техники. До 90-річчя від дня народження академіка Володимира Федоровича Уткина / О. В. Дегтярев, О. В. Новиков // Вісн. НАН України. – 2013. – № 10. – С. 19–27. 5. Науковий Архів Президії НАН України. – Ф. 251, оп. 632, спр. 23. Особова справа

академіка Володимира Федоровича Уткина. – 26 арк. 6. Откровенная беседа на ранее закрытую тему с Генеральным конструктором стратегических ракетных комплексов // Красная звезда. – 1990. – 23 августа. 7. Призваны временем. От противостояния к международному сотрудничеству / Под общ. ред. С. Н. Конохова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Д.: АРТ-ПРЕСС, 2009. – 832 с. 8. Уткин. Звезды Генерального конструктора / Под общ. ред. А. В. Дегтярева. – Днепропетровск: АРТ-ПРЕСС, 2013. – 672 с. 9. Федоренко И. В. Ракетостроители Украины. Учебное пособие / Под ред. проф. Ф. П. Санина. – Д.: Инновация, 2008. – 408 с. 10. ЦНИИМАШ. Научный центр космонавтики и ракетостроения / Глав. ред. В. Ф. Уткин. – М.: Международная программа образования, 2000. – 436 с.

УДК 630*945.31(477.54) «1838/1840»

Олена Голікова

Інститут сільського господарства та лісівництва в Маримонті: причини створення та засади організації (1838–1840 рр.)

У статті досліджено історію заснування Інституту сільського господарства та лісівництва в Маримонті. Його створено 1840 р. шляхом об'єднання перших у Російській імперії аграрних вишів – Інституту землеробства в Маримонті (Королівство Польське) та Лісівничого училища (синонімічні назви – школа, інститут) у Варшаві. З огляду на те, що правонаступником започаткованого в Маримонті Інституту є Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва, практичне значення роботи полягає у вивченні одного з рубіжних етапів становлення аграрної освіти і науки в Україні. Водночас історія Інституту сільського господарства та лісівництва в Маримонті є спільною спадщиною сучасних України та Польщі. Відтак, вивчення його історії надає історикам обох країн можливість скоригувати тематику подальших наукових досліджень.

Ключові слова: аграрна освіта, Інститут землеробства в Маримонті, Лісівниче училище у Варшаві, Інститут сільського господарства та лісівництва в Маримонті, Ново-Олександрійський інститут сільського господарства і лісівництва, Харківський НАУ імені В. В. Докучаєва.

This article explores the history of foundation of the Institute of Agriculture and Forestry in Marimont. It was established 1840 by joining the first agricultural higher educational institutions in the Russian Empire – the Institute of Agriculture in Marimont (Kingdom of Poland) and the Forest School (synonymous name – institute) in Warsaw. Taking into consideration the fact that the assignee of the Institute initiated in Marimont is Kharkiv National V. V. Dokuchayev Agrarian University, the practical value of the work is to explore one of the main stages of agricultural education and science in Ukraine. However, the history of the Institute of Agriculture and Forestry in Marimont is the common heritage of modern Poland and Ukraine. Therefore, the study of its history provides historians of the both countries an opportunity to correct the subject of further researches.

Keywords: Agrarian Education, Institute of Agriculture in Marimont, Forest School in Warsaw, Institute of Agriculture and Forestry in Marimont, Novo-Oleksandriya Institute of Agriculture and Forestry, Kharkiv National V. V. Dokuchayev Agrarian University.

Наближення 200-річчя Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва актуалізує завдання наукового осмислення його історії. Заснований за указом російського імператора Олександра I від 5 жовтня (23 вересня) 1816 р. у Королівстві Польському як Інститут землеробського господарства, практичної ветеринарії та школи рукоділля (далі – Інститут землеробства) в Маримонті, цей Інститут став першим у Російській імперії вищим аграрним навчальним закладом [3, с. 63].

Розвиток Інституту у Польщі розподіляється на окремі етапи. Перший етап: 1816–1861 рр. – маримонтський, коли Інститут знаходився у передмісті Варшави і розвивався згідно з польськими освітніми традиціями під жорстким контролем російської влади, що значно посилювався після повстання 1830–1831 рр. Другий етап: 1862–1914 рр. – ново-олександрійський, коли Інститут був розташований за 120 км на південь від Варшави в містечку Пулави (у 1842–1918 рр. – посад Нова Олександрія) Люблінської губернії. У ці роки навчальний заклад зазнав всебічної русифікації і перетворився на визнану у світі школу російських ґрунтознавців, що унеможливило його розвиток як польського вишу.

У свою чергу, маримонтський етап історії інституту поділяється на самостійні періоди. Перший: 1816–1840 рр. – охоплює час існування навчального закладу як Інституту землеробства в Маримонті. Другий: 1840–1861 рр. – пов'язаний з історією Інституту сільського господарства та лісівництва в Маримонті, який було створено шляхом об'єднання вказаного Інституту землеробства з іншим вищим спеціальним

навчальним закладом – Лісівничою школою у Варшаві, заснованої за указом Олександра I від 17 (5) жовтня 1816 р.

Незважаючи на те, що 1914 р. Інститут, що опинився у зоні воєнних дій у Польщі, було перебазовано до Харкова, до 1921 р. він зберігав стару назву. Офіційно навчальний заклад іменувався «Ново-Олександрійським інститутом сільського господарства та лісівництва у Харкові». Отже, польський період історії ХНАУ тривав фактично понад 100 років – від 1816 р. до 1921 р., коли спеціальною Постановою Раднаркому УСРР від 26 березня 1921 р. навчальний заклад було перейменовано на Харківський інститут сільського господарства та лісівництва (від 1991 р. – аграрний університет).

Натомість, у Новій Олександрії на основі тих підрозділів інституту, що там залишилися, 1917 р. створено науково-дослідний інститут. У результаті численних реорганізацій на сьогодні його перетворено на Національний науково-дослідний інститут ґрунтознавства, агротехніки та добрив у Пулавах. Разом з тим, 1918 р. окремі навчальні підрозділи колишнього Ново-Олександрійського інституту переведено до польської столиці, де відкрито Головну Школу Сільського Господарства у Варшаві. Як бачимо, науково-дослідний інститут у Пулавах та Головна Школа Сільського Господарства у Варшаві мають з Харківським НАУ спільне історичне коріння. Наближення 200-річчя Інституту землеробства в Маримонті потребує наукового осмислення витоків аграрної освіти і науки не лише в Україні, але і в Польщі.

Початки наукового вивчення історії Інституту часів розташування його на теренах Польщі закладені колишнім

доцентом ХСГІ Й. Д. Фурсенком, який 1968 р. видав нариси з історії Харківського сільськогосподарського інституту [8, с. 7–64]. Незважаючи на запрограмовану ідеологічну упередженість, наведена робота є важливою насамперед щодо зібраного автором фактичного матеріалу. До 190-річчя ХНАУ 2006 р. вченими агроуніверситету підготовлено нариси, у яких у розділі «Історія університету в документах і фактах» представлено деяку інформацію з польського періоду історії вишу, без будь-яких аналітичних узагальнень [9, с. 40–62]. Вірогідно, вперше питання щодо розширення меж наукового пошуку та залучення нових архівних документів з даної проблематики порушено автором цієї публікації в статті, надрукованій у «Київській старовині» 2010 р. [2]. В останньому виданні з історії ХНАУ – колективній монографії, що вийшла друком 2011 р. у зв'язку з 195-річчям вишу, зроблено спробу визначити нові підходи до вивчення цього періоду [3, с. 62–82]. Проте до наукового обігу не було введено нових документів. Тому з точки зору дослідження польського періоду історії університету істотного прориву не відбулося.

Отже, у вітчизняній історіографії комплексного наукового дослідження польського періоду історії Харківського НАУ на сьогодні не існує. Як немає в українській історіографії й самостійних наукових праць з історії аграрних навчальних закладів у Маримонті та Ново-Олександрії.

У польській історичній науці, через брак архівних матеріалів, ці питання також досліджено фрагментарно. На цьому зауважили польські історики – директор Архіву у Варшаві Польської Академії Наук професор Ганна Ханевська та науковий співробітник цього Архіву доктор Анджей Клубинський, які 2011 р. взяли участь у науковій конференції, присвяченій 195-річчю ХНАУ. У пошуках документів для підготовки наукового видання, присвяченого 200-річчю Інституту землеробства в Маримонті, до Харкова приїздили 2012 р. ректор у 2002–2008 рр. Головної Школи Сільського Господарства у Варшаві, радник Президента Польщі професор-лісівник Томас Борески та польський історик Мар'ян М. Дроздовський (відомий дослідник історії Варшави).

Метою цієї статті є вивчення історії об'єднання Інституту землеробства в Маримонті з Лісівничою школою у Варшаві та створення у такий спосіб Інституту сільського господарств та лісівництва в Маримонті. Хронологічні межі дослідження охоплюють час від 1838 р. до 1840 р. – від порушення російськими урядовцями у Польщі клопотання щодо об'єднання двох навчальних закладів до затвердження імператором Миколою I нового Положення про Інститут. Іншим завданням дослідження є вивчення базових принципів організації започаткованого Інституту сільського господарства та лісівництва в Маримонті.

Хронологію у статті наведено за обома календарними стилями: новим і старим, адже польські історики вважають за дату створення Інституту у Маримонті 23 вересня 1816 р. (згідно з датою указу Олександра I про заснування закладу) [13].

Джерелознавчою базою дослідження послуговували документи за 1816–1919 рр., які перебували на постійному зберіганні в архіві тодішнього ХСГІ до 1970 р., коли їх передано до Держаного архіву Харківської області (далі – ДАХО). Складений на той час опис документів засвідчив, що передані до ДАХО матеріали сформовано з «розсилу окремих документів за різні роки» [1, оп. 3, арк. 23]. До опису було внесено 146 документів. Сьогодні ці документи представлені у Фонді 669 (Маримонтський землеробський інститут Міністерства Народної освіти, м. Маримонт). Для нашого

дослідження особливе значення мають: «Постанова Ради управління Королівства Польського про передбачуване приєднання до інституту лісівничого відділення (колишнього лісівничого училища від 13 (1) жовтня 1835 р.» [6], «Статут (Положення) про землеробський інститут в Маримонті», затверджений 13 (1) жовтня 1835 р. [7], «Матеріали про приєднання до інституту Варшавського лісівничого училища: указ, листи, доповідні записки (21 (9) жовтня 1838 р. – 26 (14) березня 1840 р.) [4] та «Положення про інститут, затверджене 12 вересня (31 серпня) 1840 р. з додатками (штат, кошторис, навчальний розклад» [5]. Вивчення документів, яким майже 180 років, дещо утруднено через певну неузгодженість в їхньому впорядкуванні, що виникла, вірогідно, на час передачі документів до ДАХО близько 1970 р. Найчастіше заявлена кількість аркушів не збігається з реально існуючою або спостерігається плутанина з датами. Наприклад, критичний аналіз «Постанови Ради управління Королівства Польського про передбачуване приєднання до інституту лісівничого відділення...» [6] дозволяє зробити висновок про принципову неможливість появи цього документу 13 (1) жовтня 1835 р., як це зазначено в архівній справі. Адже обговорення питання почалося лише 1838 р.

Під час антиросійського повстання 1830–1831 рр. Інститут землеробства в Маримонті та Лісівниче училище у Варшаві опинилися в центрі революційних подій. У листопаді 1830 р. було зруйновано приміщення Маримонтського інституту. Значно скоротилася чисельність учнів «обох інститутів» [4, арк. 4 зв.]. Через незначне число студентів і нестачу коштів 1832 р. припинено фінансування цих навчальних закладів. За період від 1816 р. до 1830 р. Інститут землеробства підготував 70 спеціалістів сільського господарства [3, с. 64]. Упродовж того ж періоду на державну службу поступили 56 випускників Лісівничого училища з тих 97, що там навчалися (41 особа полишила навчання) [4, арк. 4 зв.].

1835 р. Рада управління Королівства Польського визнала за необхідне поновити роботу Інституту. Для посилення контролю над навчальним закладом управління Інститутом перейшло до Особливого наглядового комітету з працівників поліцейського управління. 13 (1) жовтня 1835 р. було затверджено «Статут (Положення) про землеробський інститут в Маримонті». За новим Статутом, інститут мав готувати досвідчених господарів вищого та нижчого розрядів, які б були здатними за допомоги «вивчення теорії і набуття практики обрати... найвірніший шлях у досягненні передбачуваної у землеробській промисловості цілі, яка полягає у можливому прирощенні чистого прибутку» [7, арк. 1].

Щодо лісівничої освіти, то питання про її відновлення набуло актуальності лише 1838 р., коли головний директор Урядової комісії фінансів і казначейства статський радник Р. Ф. Фурман та головний директор Урядової комісії внутрішніх і духовних справ та народної освіти генерал-ад'ютант С. П. Шипов порушили клопотання про приєднання колишнього Лісівничого училища до Інституту землеробства в Маримонті. Попри те, що генерал С. П. Шипов був завзятим русифікатором і наполегливо насаджував у Привіслянському краї (так тоді називали Польщу) російську мову [11, с. 298], саме він відіграв ключову роль у відновленні лісівничої освіти в Королівстві Польському. Його план щодо об'єднання двох навчальних закладів дозволяє зрозуміти причини та базові засади реалізації цієї ідеї.

Як російський урядовець, генерал С. П. Шипов тлумачив користь Інституту землеробства і Лісівничого училища для Польщі винятково через призму великодержавних імперських інтересів. Він писав, що істотна вигода для краю від

заснування Землеробського інституту точно не може бути визначена, адже його випускники здебільшого працювали у приватних маєтках, на які не поширювався контроль уряду, хоча генерал й не заперечував благодійності дії Інституту на облаштування приватних маєтків. Натомість, випускники Лісівничого училища служили у державному Управлінні лісівництва й істотно збільшили його прибутки. Доходи Управління у 1815–1816 рр. становили 332 758 злотих 24 грошей; у 1817–1819 рр. – 851 253 злотих 10 грошей; у 1820–1823 рр. – 1 101 063 злотих 5 грошей; у 1824–1835 рр. – до 1 593 773 злотих 8 грошей [4, арк. 4].

Досить активно проблема об'єднання та фінансування двох установ обговорювалася на засіданнях Ради управління Королівства Польського впродовж усього 1838 р. Зокрема, 5 березня (21 лютого) 1838 р. Рада управління ухвалила рішення щодо фінансування нового навчального закладу. Передбачалося додаткове асигнування 22 тис. злотих щорічно на інститут та одноразове асигнування 10 тис. злотих на початкові витрати для лісівничого відділення. На заваді реалізації цього плану став особисто імператор Микола I. Вивчаючи журнал (протоколи) Ради управління Королівства Польського, імператор під рішенням Ради від 5 березня (21 лютого) 1838 р. про об'єднання закладів власноруч зробив примітку: «...призупинити і надати мені докладне положення про чинну школу і ту, яка передбачається» [4, арк. 2, 9].

Уже 18 (6) квітня 1838 р. Урядова комісія внутрішніх справ довела до відома Урядової комісії фінансів монаршу волю. І хоча у квітні-вересні переписки між Урядовими комісіями з питання відкриття кредиту у 32 тис. злотих тривала, наведена вище резолюція імператора категорично унеможливила фінансування [4, арк. 2, 2 зв.].

Однак дискусія продовжувалася. У листі № 1665 від 9 жовтня (27 вересня) 1838 р. на ім'я головного директора Урядової комісії фінансів Р. Фурмана генерал С. Шипов обґрунтував доцільність приєднання колишнього Лісівничого училища до Маримонтського інституту [4, арк. 3]. Серед переваг, що їх надавало таке об'єднання, генерал виділив: зменшення витрат на підготовку аграріїв і лісівників; можливість викладання основних і допоміжних наук, «потрібних і селянину, і лісівнику»; наявність додатних для занять аудиторій; суворий нагляд за учнями. Також генерал наводив інформацію щодо передбачуваних фінансових витрат. Зокрема, навчання казеннокоштного студента може обходитися Урядовій комісії фінансів 1 тис. злотих на рік [6, арк. 3 зв.].

Докладніше необхідність відновлення лісівничої освіти та умови об'єднання двох навчальних закладів визначено С. Шиповим у доповідній записці № 429 до Ради управління Королівства Польського від 11 лютого (30 січня) 1839 р. Фактично цей документ став тим «докладним положенням» про реорганізацію закладу в Маримонті, на якому наполягав імператор Микола I.

Наводячи аргументи на користь відновлення у Польщі лісівничої освіти, генерал вказував, насамперед, на неможливість забезпечення з боку держави належного контролю за лісовим господарством через нестачу лісівників на державній службі. У Королівстві Польському ліси становили майже третину нерухомого майна. Лише Урядова комісія фінансів мала у своєму підпорядкуванні державних лісів близько 1,5 млн моргів*; Урядова комісії внутрішніх і духо-

вних справ – 80 тис. моргів; ліси конфіскованих маєтків становили 60 тис. моргів тощо [4, арк. 4 зв.].

Далі в документі міститься висновок, що не втратив своєї актуальності дотепер: «...ліси мають великий вплив на формування клімату і родючості землі; вони є найважливішим матеріалом як для будівництва і опалення, так й для фабрик і мануфактурних виробів; ліси становлять одне з найголовніших джерел державних прибутків; користь лісового господарства не обмежується короткочасністю епохи, його результати іноді виявляються через століття». Відтак, нехтування потребою підготовки лісівників «може спричинити у майбутньому незліченні для краю втрати». Також генерал звертав увагу на «знищення у теперішній час лісів», причинами чого є брак знань у приватних господарів з лісівництва, невміння управляти лісами та неналежне лісокористування [4, арк. 5].

Наступна частина доповіді С. Шипова присвячена визначенню можливої користі від приєднання Лісівничого училища до Інституту землеробства. Передусім ця користь полягала у заощадженні коштів (ті ж самі приміщення, ті ж викладачі), можливості надати агрономічні та лісівничі знання учням обох відділень. Відзначався високий рівень підконтрольності учнів, а також акцентувалася увага на можливості організації практичних занять для агрономів і лісівників безпосередньо у господарствах, що належать Інституту.

Наступні питання стосувалися принципів засад організації утвореного інституту. Окрім фінансових питань – щорічного додаткового асигнування 22 тис. злотих та одноразового асигнування 10 тис. злотих на облаштування лісівничого відділення – генерал С. Шипов доводив необхідність звільнення випускників Інституту від військової служби, якщо вони подальшою своєю поведінкою не позбавлять себе цієї прерогативи (подібну пільгу мали випускники Гори-Горецького землеробського інституту та Технологічного Інституту в Санкт-Петербурзі). Через нестачу коштів на відновлення зруйнованих унаслідок повстання 1830–1831 рр. інститутських маєтків, генерал запропонував закласти маримонтські маєтки земському кредитному товариству з погашенням боргу впродовж 28 років. Також йому належала ідея щодо заснування в Інституті «особливого відділення», яке б займалося збиранням статистичної інформації про землеробство та лісівництво, а також видавництвом наукових праць із сільського господарства [4, арк. 6 зв.].

До вирішення цього питання долучилися найвищі урядовці Королівства Польського: намісник у 1832–1856 рр. князь І. Паскевич, міністр статс-секретар таємний радник І. Туркул [4, арк. 8]. Для реалізації «проекту об'єднання цих двох училищ в одну установу» 6 березня (25 лютого) 1839 р. Рада управління затвердила Постанову, яка у своїх головних положеннях повторювала пропозиції генерала С. Шипова [4, арк. 10].

Проте вирішальне слово у цій справі належало російському імператорові. В архіві зберігся цінний документ – виписка з протоколу статс-секретаря Королівства Польського від 1 квітня (20 березня) 1839 р. за підписом Миколи I. За представленням Ради управління Королівства Польського російський імператор постановив: щоб Інститут сільського господарства у Маримонті «мав у землеробському відношенні пристойну ступінь досконалості, без обтяження казни Королівства», Інституту дозволялося закласти маримонтські маєтки – Вакржишев, Руда, Біляни, а також фільварок Бураков – земському кредитному товариству, а отримані у такий спосіб гроші використати на поліпшення матеріально-технічної бази [4, арк. 1].

* Морг – застаріла одиниця виміру площі землі в середньовічній Західній Європі і, зокрема, в Речі Посполитій; дорівнює приблизно 0,56 га.

26 (14) березня 1840 р. Микола I затвердив зауваження міністра народної освіти графа С. Уварова щодо Інституту сільського господарства та лісівництва в Маримонті [10]. Серед пропозицій міністра, який дбав, насамперед, про посилення урядового контролю над усією системою освіти імперії, привертають увагу статті про виведення новоствореного інституту з підпорядкування Урядової комісії внутрішніх і духовних справ та Урядової комісії фінансів. Проект Положення нового Інституту, доводив міністр, не враховував існування нещодавно створеного Варшавського навчального округу і не встановлював підпорядкування йому як «вищому начальству» [4, арк. 15]. Також граф звернув увагу на «великий вплив комісії фінансів на дії Інституту». За його переконанням, Урядова комісія фінансів визначала зміст курсів, порядок їхнього викладання, склад викладачів тощо, що не відповідало новому порядку відомчого підпорядкування, за яким Інститут за навчальними питаннями мав «залежати від Міністерства народної освіти імперії» [4, арк. 15]. Якраз відтоді навчальний заклад у Маримонті отримав назву: Інститут сільського господарства та лісівництва.

12 вересня (31 серпня) 1840 р. на новому «Положенні про Інститут сільського господарства і лісівництва» російський імператор Микола I власноручно написав: «Бути по сему» [5, арк. 2]. Цей документ затверджував, що «Інститут сільського господарства і лісівництва знаходиться під безпосереднім начальством попечителя Варшавського навчального округу», який підпорядковувався міністру народної освіти [5, арк. 2 зв.].

Утворений 1840 р. в Маримонті Інститут сільського господарства та лісівництва став правонаступником двох вищих спеціальних навчальних закладів, створених майже одночасно за Указом Олександра I 1816 р. Упродовж 1840–1861 рр. розвиток Інституту відбувався під невспинним оком російських урядовців. Його переведення до Ново-Олександрії сприймалося польською громадськістю як знищення царизмом польської вищої аграрної освіти взагалі [12, s. 25]. Адже створений 1862 р. Ново-Олександрійський інститут був центром російської аграрної освіти і поширення російських впливів у Польщі.

Таким чином, Україна та Польща мають спільні історичні корені аграрної освіти. Залучення до наукового обігу нових архівних документів сприяло проведенню історичної реконструкції процесу створення Інституту сільського господарства

і лісівництва в Маримонті. Аналіз документів свідчить, що попри економічну доцільність відновлення сільськогосподарської та лісівничої освіти саме для Польщі, політика російських урядовців і особисто царя Миколи I визначалася винятково задачами уніфікації Королівства Польського з Російською імперією. Вищі навчальні заклади розглядалися царською владою як осередки вільнодумства – особливі в Польщі, враховуючи повстання 1830–1831 рр. Дослідження історії аграрної освіти та науки в Україні залишається важливим для сучасного українознавства, а також для спільних студій українських та польських науковців.

1. Архів ХНАУ імені В. В. Докучаєва. 2. *Голікова О. М.* Польський період історії Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва (1816–1914 рр.) / О. М. Голікова // Київська старовина: наук. істор.-філол. журнал / Київ: славістичний ун-т. – 2010. – № 2. – С. 124–132. 3. Історія Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва / О. М. Голікова, А. І. Кравцов, Р. І. Киричок та ін. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х., 2011. – 544 с. 4. Матеріали о присоединении к институту Варшавского лесного училища: указ, письма, докладные (9 октября 1838 г. – 14 марта 1840 г.) // Держаний архів Харківської області (далі – ДАХО). – Оп. 3, од. зб. 20, арк. 1–9. 5. Положение об институте, утвержденное 31 августа 1840 года с приложением (штат, смета, учебное расписание) // ДАХО. – Оп. 3, од. зб. 21, арк. 1–13. 6. Постановление Совета Управления Царства Польского о предполагаемом присоединении к институту лесного отделения (бывшего лесного училища) 13 (1) октября 1835 г. // ДАХО. – Ф. 669, оп. 3, од. зб. 15, арк. 1–2. 7. Устав (Положение) института, утвержденный 13 (1) октября 1835 г. // ДАХО. – Оп. 3, од. зб. 16, арк. 1–13. 8. *Фурсенко И. Д.* Харьковский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт имени В. В. Докучаева: очерки истории / И. Д. Фурсенко. – К.: Урожай, 1968. – 168 с. 9. Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва. 1816–2006: Нарис / Р. І. Киричок, О. М. Голікова, З. І. Гриценко та ін. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х.: ХНАУ, 2006. – 367 с.: іл. 10. Центральний історичний архів Москви. – Ф. 733 (Фонд Міністерства народної освіти), оп. 77, спр. 27, арк. 19–22. 11. Шипов Сергей Павлович 1-й // Русский биографический словарь: Шебанов – Шютц / Изд. имп. рус. ист. об-ва. – СПб: Тип. Главного управления уделов, 1911. – Т. 23. – С. 296–299. 12. *Pamiętnik Puławski. Puławy 1862–1962.* – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, 1965. – 451 s. 13. *Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pl.wikipedia.org/wiki/Szkoła_Główna_Gospodarstwa_Wiejskiego_w_Warszawie.

УДК: 378.1(09) (477-25) КПІ «18/19»

Сергій Радогуз

Підготовка професорсько-викладацьких кадрів Київського політехнічного інституту на рубежі XIX–XX ст.

У статті розкрито формування професорсько-викладацького корпусу Київського політехнічного інституту на етапі його становлення. Висвітлено роль директора інституту – В. Л. Кирпичова в цьому процесі. Вказано на особливості підбору та підготовки кваліфікованих кадрів. Акцентовано увагу на критеріях, яким віддає перевагу Віктор Львович під час вибору кандидатів на вакантні посади.

Ключові слова: В. Л. Кирпичов, Київський політехнічний інститут, історія вищої технічної освіти, історія науки, науково-викладацький склад КПІ.

The process of forming of the professorial-teaching corps of the Kiev polytechnic institute on its forming stage is exposed in this article. The role of director of the institute V. L. Kirpichov as a key person who played a basic role in this process is reflected. Peculiarities of teaching and choice of the qualified scientists are shown. Special attention is paid on a criteria which Kirpichov gave preference is by choosing candidates on substituting for vacant positions and their skills.

Keywords: V. L. Kirpichov, Kyiv Polytechnic Institute, History of Higher Technical Education, Science History, Scientific and Professorial Staff.